

WIJSHEID, VERANTWOORDELIJKHEID, VERTROUWEN

Het stikstofprobleem werd door de boerenacties een landelijk thema. Iedereen vindt er iets van, vaak in de vorm van 'voor of tegen'. De keuzes van het kabinet brachten een oplossing nauwelijks dichterbij. Hulp van buitenaf is nodig om tot een aanpak met draagvlak te komen.

Eind mei 2019 oordeelt de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State dat het Programma Aanpak Stikstof (PAS) niet mag worden gebruikt voor activiteiten die zorgen voor extra uitstoot; nieuwe wegen en wijken, uitbreiding van veehouderijen. Het PAS strookt niet met de Europese habitatrichtlijn waaraan ook Nederland gehouden is. Tegen het Raad van State-oordeel is geen beroep mogelijk.

VOL MALIEVELD

Het kabinet zoekt vervolgens overleg met boerenorganisaties, als een van de

betrokken sectoren. Zonder resultaat. Dan stroomt het Malieveld vol en worden provinciehuizen geblokkeerd. Als Farmers Defense Force agrarische vertegenwoordigers bedreigt die wel in gesprek willen met de toenmalige minister Schouten, breekt de regering het overleg af.

50%

De Tweede Kamer neemt in maart 2021 de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering aan. Hierin staan doelen voor afname van de uitstoot. In stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden moet die in

2030 met de helft gereduceerd zijn, vijf jaar later met 74%. Het regeerakkoord van Rutte IV – gesteund door een meerderheid in de Tweede Kamer – bevestigt de 50% stikstofreductie.

GEEN HALVE SMART

Minister Christianne van der Wal (Natuur en Stikstof) presenteert op 10 juni 2022 een kaart met de te reduceren hoeveelheid stikstof per gebied. Het zijn indicatieve doelen. Schuiven tussen gebieden mag, de normen staan vast. Met deze opzet wil het kabinet de lasten verdelen over alle boeren,

vanuit de gedachte: gedeelde smart is halve smart. Gedeelde smart blijkt echter vooral aanleiding voor collectief verzet. Snelwegen worden geblokkeerd, minister Van der Wal krijgt thuis bezoek van boze boeren.

VOLKSOPSTAND

In de publieke opinie is – zeker in het begin – veel begrip voor de boerenacties. Tal van opportunistische partijen proberen dit verzet echter om te vormen tot een soort algemene volksopstand. Dat werkt contraproductief.

Ook was de presentatie van de plannen slecht getimed, kort voor het reces. In de zomermaanden staat de formele communicatie van regeringszijde on hold. Wel bracht Mark Rutte bezoekjes aan boeren waarbij hij een luisterend oor bood.

ONDERLINGE STRIJD

De onrust loopt verder op als na een ont-hulling van het NRC en Kamervragen van Pieter Omtzigt en Caroline van der Plas blijkt dat aan het voorliggende stikstofplan een onderlinge strijd tussen twee ministeries vooraf ging. Het Ministerie van Landbouw was voorstander van de gepresenteerde brede benadering die 11.200 boeren tot stoppen zou nopen. Nog eens 17.400 agrarische bedrijven moeten hun activiteiten substantieel inkrimpen. In totaal raakt de beoogde aanpak ongeveer de helft van alle Nederlandse boeren. Het kabinet trekt hiervoor 24 miljard euro uit. Voorkeur van het Ministerie van Financiën was om de nadruk te leggen op de grootste vervuilers: varkensboeren en pluimveehouders dichtbij Natura 2000-gebieden, zo'n 5.300 bedrijven in totaal. Geschatte kosten: 10,4 miljard euro.

MISREKENING

Al werd de tweespalt later gedownplayd, deze laatste optie lijkt een stuk realistischer en beter uit te leggen dan het uiteindelijk gepresenteerde alternatief. Dat leidt tot onzekerheid bij een grote groep boeren. Ook zorgt de onduidelijkheid ervoor dat boeren die al overwogen om te stoppen, lopende gesprekken hierover opschorten. Begrijpelijk; misschien ligt een betere deal in het verschiet. Kortom: inzetten op een duur, voor veel boeren onzeker scenario bleek een misrekening die het halve platteland op de achterste benen bracht.

ONVERSTOORBARE OLIEMAN

Om enige orde in de chaos te brengen, deed het kabinet een beroep op een

usual suspect: Johan Remkes. Het onverstoorbare Haagse oliemannetje nam de ondankbare taak op zich, achteraf op zoek te gaan naar draagvlak. Dat bleek vrijwel ondoenlijk. Welwillende stakeholders gebruikten het gesprek met Remkes vooral om hun eigen visie nog scherper neer te zetten. Zo benadrukten natuur- en milieuorganisaties dat de stikstofnormen eigenlijk nog te laag zijn.

GROOT GELIJK

Een aantal sleutelpartijen weigerde om het gesprek aan te gaan. Meest 'prominente' voorbeelden zijn de agro-industrie en de supermarktsector. In een reactie daarop verwees Remkes naar alle claims over duurzaamheid in de reclamecampagnes van leden van supermarktkoepel CBL. Die staan haaks op de weigering om verantwoordelijkheid te nemen en in gesprek te gaan. Remkes heeft daarmee het grootste gelijk van de wereld. Supermarkten hebben door hun druk op inkooprijzen mede bijgedragen aan de intensieve landbouw. En door schaalvergroting zijn bedrijven in de agro-industrie uitgegroeid tot succesvolle concerns met soms een miljardenomzet.

KASTANJES

Eerst moet het kabinet het eens worden met de boeren, is hun boodschap. Die hebben met hun emotionele argumenten en demonstratiepower veel meer impact op politiek en publieke opinie dan de puur bedrijfseconomische argumentatie van de agro-industrie en supermarktsector. Door boeren de kastanjes uit het vuur te laten halen, lopen deze sleutelpartijen weg voor hun rol bij de stikstofproblematiek. Die kan alleen worden opgelost als alle betrokkenen hun verantwoordelijkheid nemen en bereid zijn een deel van de pijn te dragen. Consumenten niet uitgezonderd. Met hun koopgedrag hebben ook zij een deel van de sleutel in handen.

SLEUTELN AAN DEADLINE

Maar de bal ligt op dit moment vooral bij politiek en bestuur. Als het kabinet de aanpak van een zo gevoelige kwestie als de stikstofproblematiek presenteert, moeten die plannen buitengewoon goed doordacht en onderbouwd zijn. Ook moet er een solide draagvlak zijn bij alle coalitiepartijen. Dat het CDA bij monde van minister en partijleider Wopke Hoekstra opeens toch bereid lijkt te sleutelen aan de deadline van 2030, verstoort het al zo moeizame proces nog verder.

ILLUSIE

Vooralsnog wachten de vier coalitiepartijen en het eindverslag van gespreksleider Johan Remkes af. Gezien de lacunes bij zijn gesprekspartners lijkt dat eerder een poging om tijd te winnen. Toch is niet uit te sluiten dat Remkes' conclusies de opmaat vormen voor een val van het kabinet. Het is echter een illusie om te verwachten dat het stikstofprobleem verdwijnt met een andere regeringssamenstelling. Er ligt een uitspraak van de Raad van State waartegen geen beroep mogelijk is. En belangenorganisaties zullen niet schromen naar de rechter te stappen als de stikstofuitstoot onvoldoende wordt terugdrongen.

DROOMKANDIDAAT

Naast wijsheid – de inhoudelijk beste aanpak – en verantwoordelijkheid van alle stakeholders is vertrouwen de derde pijler voor een mogelijke oplossing. De afgelopen jaren hebben landsbestuur en politiek daarbij een beroerd trackrecord opgebouwd. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Daarom is hulp van buitenaf nodig. Met zijn onverstoornheid was Remkes tot nu toe de juiste persoon. Als zijn opgave erop zit, is iemand nodig die als neutraal expert alle input gebruikt om gezamenlijk een oplossing te vinden. Dit vereist een ander profiel. Zoals dat van een boerenzoon, voormalig Rabo-topman, SER-voorzitter, hoogleraar duurzaamheid en maatschappelijke verandering en iemand die al decennialang voorvechter is voor een duurzame wereld: Herman Wijffels. Hij verenigt een enorme relevante ervaring met nuchtere wijsheid en geniet veel vertrouwen. Geen idee of Wijffels zo'n rol wil vervullen, maar hij zou een droomkandidaat zijn om een doorbraak te creëren in de stikstofcrisis.

PAARD ACHTER DE WAGEN

Protesteren bij de privéwoning van een minister is not done. Als dit soort acties gebagatelliseerd en gedoogd wordt, zal menig zwaargewicht in de toekomst een politieke of bestuurlijke functie aan zich voorbij laten gaan. Wat dit betekent voor de kwaliteit van besluitvorming en bestuur, laat zich raden. Zo spannen de boeren voor de deur van de minister het paard achter de wagen.